

УДК371(09)(410)

Тетяна Коляда

ОРГАНІЗАЦІЯ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ В 20-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

Необхідність вивчення історичного досвіду, проведення ретроспективного аналізу організації шкільної освіти зумовлюється особливостями сучасного етапу освітніх реформ. Без вивчення зарубіжного історичного досвіду неможливо простежити й обґрунтувати способи трансформації традиційних ідей у іноваційні. Нині ми долаємо усталені стереотипи, які заважають по-новому бачити проблеми становлення людини, прагнемо створити нову парадигму освіти, нову школу в Україні. На шляху реалізації визначених концептуальних ідей та поглядів щодо основних напрямів розвитку сучасної системи освіти погляд в історію зарубіжжя є доцільним для уникнення помилок, виявлення здобутків та інноваційного потенціалу. Актуальним є період 20-х років ХХ століття у Великобританії, який педагогічні дослідники характеризують як консолідаційний у системі розвитку середньої освіти. Аналіз педагогічної літератури засвідчує велику увагу українських та зарубіжних істориків педагогіки до проблем освіти Великобританії, серед яких: Н. Воскресенська, Б. Вульфсон, М. Гальтон, Д. Гіллард, О. Огієнко, Л. Пуховська, Б. Саймон, А. Сбруєва та інші. Але вітчизняними дослідниками недостатньо висвітлено організацію освіти Великобританії у 20-х роках ХХ ст., що зумовило вибір теми нашої статті.

Метою статті є висвітлення організації шкільної освіти у Великобританії у 20-ті роки ХХ ст.

Значення терміну «організація» (від грец. – інструмент) розшифровується як цільове об'єднання ресурсів для досягнення певної мети. Термін «організація освіти» характеризується законодавчими документами з питань освіти, на основі яких центральне об'єднання в галузі освіти ставить завдання та розподіляє їх виконання між другорядними об'єднаннями для досягнення якості в системі освіти [2, с. 289]. Центральним органом управління освітою Великобританії у 20-х роках ХХ ст. була Рада з освіти та Консультативний комітет, а децентралізованим – місцеві органи освіти (LEA: Local Education Authority), шкільні освітні комітети. Як відомо, у Великобританії відсутня писана конституція, тому основним актом, що регулює освітні відносини, є *закон*. Всі закони мають однакову юридичну силу. Особливе місце в системі правового регулювання освіти займають *звіти* та *доповіді* [2, с. 40]. Політичне становище Великобританії впродовж 20-х років ХХ ст. характеризується владою коаліційного уряду (до нього ввійшли консерватори, ліберали, лейбористи). Значні економічні проблеми, які країна зазнала внаслідок Першої світової війни (1914–1918 рр.), негативно вплинули на організацію освіти, а саме: на реалізацію

законів уряду [2, с. 291–314]. Для того, щоб охарактеризувати організацію шкільної освіти зазначеного періоду, необхідно розглянути ситуацію в країні невдовзі до того, та простежити, що було не реалізовано. Першим прикладом є *доповідь* Консультативного комітету в 1916 р. «*Стипендії для здобуття вищої освіти*», яка розглядала можливість отримання стипендій для навчання у Вищих навчальних закладах для відмінників. Її реалізацію було відкладено до 1920 р., у зв'язку з воєнним періодом та недостатністю державних коштів. Наступним прикладом є *Звіт Г. Льюїса 1917 р.* (секретар Ради з освіти 1915–1922 рр.), де пропонувалося підняти вік закінчення школи у 14 років (відвідуваність не менше 8 годин на тиждень або 320 годин рік) [4, с. 11]. Але через такі ж обставини більшість рекомендацій Г. Льюїса були введені в дію лише 8 серпня 1918 р у *Законі Фішера* (Г. Фішер був на той час головою Ради освіти), який продовжив надання безкоштовних освітніх послуг, підвищив повноваження і обов'язки Ради з освіти, підняв закінчення школи у віці від 12 до 14 років та надав молоді право на доступ до вищої освіти [5, с. 115]. За цим законом усі школи, в тому числі й забезпечені граматичні школи, отримали можливість перейти в статус фінансованих державою центральних шкіл або середніх шкіл. Закон вимагав обов'язкового навчання в школі з 5 до 14 років, а також містив положення, що передбачали обов'язкове додаткове навчання (part-time education) для всіх у віці від 14 до 18 років. Одночасно було запропоновано подальше розширення закону в бік третинної освіти «tertiary education» (під поняттям слід розуміти середню професійну та вищу освіту [6, с. 132]) шляхом подальшого підвищення верхньої планки до 18 років, проте, в умовах Першої світової війни через скорочення державних витрат пропозицію було відхилено. Це був перший закон, відповідно до якого були розроблені програми навчання до досягнення 18-річного віку. Остаточо, *Закон Г. Фішера* набув чинності спеціальним актом, прийнятим у *Законі про освіту у 1921 році*. Доповіді продовжувалися й після Першої світової війни. В 1919 р. відомчої було створено комітет під керівництвом відомого письменника, відомого діяча в галузі освіти Г. Ньюболта, який розглядав позицію англійської мови та літератури в системі освіти Англії. Було запропоновано покращити викладання та вивчення мови в освітніх закладах усіх типів, беручи до уваги вимоги ліберальної освіти, потреби бізнесу, професій та громадських послуг. Результатом роботи комітету став *Звіт Ньюболта* у 1921 р., у якому Г. Ньюболт закликав до підвищення статусу англійської мови в школах і університетах та поліпшення підготовки вчителів [4, с. 4]. *Закон про освіту* було прийнято 19 серпня 1921 р., який об'єднав усі попередні закони, що стосуються освіти та зайнятості дітей і підлітків. У результаті Рада з освіти залишилася центральним органом у галузі освіти, також було збережено Консультативний комітет. Закон визначив завдання для місцевих органів освіти (LEA) та зазначив необхідність наявності в них

шкільних освітніх комітетів, було охарактеризовано їх масштабність та повноваження. Шкільні освітні комітети розширювали місцеві органи освіти, підтримували й зберігали ефективний механізм розвитку та існування всіх державних початкових шкіл, в тому числі шкіл, що надавали практичне навчання згідно віку, здібностей і потреб дітей; курсів для старших і талановитих дітей (включаючи тих, хто залишився у віці старше 14 р.); дитячих садків (класів для дітей 2–5 р.). Такий комітет був уповноважений брати активну участь у здоров'ї, харчуванні й фізичному благополуччі дітей, які відвідують такі школи: надавати дітям відпустку (канікули), харчування та проживання в певних випадках та стипендії, мав право прийому та звільнення школярів. Одним із вагомих питань постало відвідування школи. Обов'язком батьків було привести кожную дитину віком від 5–14 р. або (якщо постановою органу місцевої влади це передбачено) віком від 6–14 р. і отримати обов'язкову безкоштовну освіту, зокрема: читання, письмо та арифметику. У Законі були викладені правила поведінки учнів у державних початкових школах. Комітети повинні були контролювати світське навчання (незалежні школи), охарактеризовано освіту для дітей з особливими потребами в спеціальних школах. Місцеві освітні комітети контролювали зайнятість дітей та підлітків. У Законі було викладено правила, що стосуються зайнятості дітей, обмеження використання дитячої праці та працевлаштування після школи. Також у Законі розглянуто такі питання: придбання МГО землі, перевірки шкіл, керівників шкіл, судочинства, громадські заходи, технічні питання та положення Ради з грантів освіти [7, с. 4–172].

Отже, в результаті Закону було піднято вік закінчення школи до 14 років. Закон зобов'язував місцеві освітні комітети координувати всі форми навчання та робити все можливе для якості освіти та її доступності (вища освіта); також, встановив нові правила поведінки школярів, визначив завдання для керівників шкіл, учителів та батьків учнів.

1923 р. в Англії відбулися чергові вибори. Ліберали й лейбористи, які збільшили своє представництво в палаті громад, домовилися про коаліцію і на початку 1924 р. прем'єр-міністром став лідер лейбористів Д. Макдональд. Уряд вдосконалив систему страхування та соціального забезпечення, скоротив непрямі податки, встановив дипломатичні відносини з СРСР, але економічна нестабільність процвітала до 1934 р. [2, с. 316]. У 1923 р. було прийнято *Закон для університетів Оксфорда і Кембриджа*, який призначив спільний комітет для двох університетів та визначив положення, закони та устави для цих ВНЗ та прилеглих коледжів [9].

Окрім законів, у Великобританії на період 1923–1930 рр. було опубліковано чотири додаткові доповіді, розроблені консультативним комітетом уряду під керівництвом Г. Хедоу.

Першу доповідь було представлено у 1923 р., яка стосувалася

диференціації навчальних програм для хлопчиків і дівчаток. Вона складалася з історично-порівняльної (вступної частини), 24-х рекомендацій та висновків. У першій частині було охарактеризовано та порівняно історію шкільної освіти для дівчаток та хлопчиків, зокрема: навчальні плани і програми. Було зазначено, що навчальні плани для хлопчиків є результатом багатоговікового досвіду, в той час як для дівчаток – близько шістдесяти років. Навчальні програми розглядалися як занадто академічні та перевантажені. Було запропоновано приділяти більше уваги естетичній стороні середньої освіти та розглянуто основні відмінності між хлопчиками і дівчатками з погляду анатомії, фізіології, соціального середовища. У висновку доповіді зазначається, що різні предмети навчального плану повинні викладатися в більш тісній кореляції один з одним, зайнятість у школі повинна бути більш практичною, а навчання для дівчат повинно бути рівнозначним та має розглядатися усіма відповідними органами з управління освітою [4; 9].

Друга *доповідь* була представлена Г. Хедоу у 1924 р., де охарактеризовано *психологічні тести*. У вступній частині розглянуто докладну історію розвитку психологічних тестів, визначено їх позитивні та негативні сторони. В інших дев'яти частинах описано безпосередньо психічні процеси дитини та результати випробування різних видів тестів (діагностики розумової відсталості; стандартизовані; професійної придатності; на інтелект, на темперамент та характер і ін.). Також, коротко описано відношення до проблем, пов'язаних з різними типами психологічних тестів. Особливе місце займає проблема важливості застосування якісних психологічних тестів в системі державної освіти. Г. Хедоу закликав Раду з освіти створити Консультативний комітет спільно з кафедрами університетів психології та працівниками школи для роботи над шкільними тестами [10, с. 56–59].

Третю *доповідь* було представлено у 1926 р., яка стосувалася освіти підлітків. У доповіді висвітлено розвиток початкової освіти в Англії та Уельсі з 1800 по 1918 рр., проаналізовано суть проблеми початкової освіти. Доповідь являє собою статистичний звіт (складається з основної частини і п'яти додатків), який відзначає кроки місцевих органів освіти (LEA). Для покращення якості освіти запропоновано розділити освіту в школі в два етапи згідно віку школярів, а саме: молодший до 11 р. та старший 11+ р. Було підкреслено важливість планування навчальної програми та забезпечення професійного викладання предметів учителями. Навчальний процес пропонувалося налаштувати так, щоб кожен учень в останні роки навчання зміг визначитися з майбутньою професією, враховуючи всі витікаючі зміни. Вік закінчення школи повинен бути піднятий до 15+ р., (бажано до 1932 р.), запропоновано розробити нові форми випускних іспитів, раціоналізувати структуру місцевих органів освіти з урахуванням нових домовленостей. Дослідники М. Гальтон,

Б. Саймон і П. Кролл стверджують, що основна мотивація такої фундаментальні зміни не враховувала потреби дітей у віці від 7–11 р., а стосувалася лише старших дітей [10, с. 32]. Д. Гіллерд стверджує, що така тенденція є несправедливою, адже Звіт 1931 р. (*початкова школа*) продемонстрував значний інтерес для освіти та соціального забезпечення молодших школярів [4, с. 4].

Четверту доповідь було представлено у 1928 р., що стосувалася питання *підручників в державних початкових школах*. Автором зроблено історичний огляд шкільної літератури у початковій школі з 1810 по 1920-і роки, вивчено функціонування книги в школах та оцінено обсяг, якість і характер шкільних підручників по відношенню до різних областей навчального плану. Відзначено ряд місцевих бібліотек, оцінено джерела та запропоновано вказівки для вчителів щодо вибору книг. У доповіді наведено 43 рекомендації. Він розглядає питання, пов'язані з виробництвом книг для шкіл, їх вартості та використання в школі та вдома. У шести додатках доповіді охарактеризовано практичний досвід кількох місцевих органів управління освітою та порівняно витрати на шкільні підручники в різних областях.

У підсумку зазначаємо, що організація освіти на період 20-х років ХХ ст. була консолідуючою та узагальнила попередні законодавства в галузі освіти. У результаті було остаточно піднято вік закінчення школи до 14 р., що стало підґрунтям для створення початкових шкіл (молодших шкіл для дітей віком 5–11 р.), хоча вони були офіційно засновані тільки у *Законі про освіту 1944 р. (Закон Батера)*. Для дослідників Звіти Г. Хедуу є безцінними документами. Вони надають велику інформацію про положення навчання в школах на поч. ХХ ст. Після доповіді Г. Хедуу в 1926 р. реорганізація почалася всерйоз. Всього за три роки, з 1927–1930 роки число молодших школярів в окремих департаментах виросло з 150 000 до 400 000 (це становило від 7–16 % від загально чисельності дитячого населення у віці від 8–12 років) [10, с. 99]. До кінця 1930-х років, близько 10 % учнів початкової школи було переведено до середньої школи, заснованої на поняттях інтелекту та здібностей [4, с. 4].

На нашу думку, на подальші розвідки заслуговують детальні характеристики організації освіти у Великобританії в період II Світової війни та після нього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бузунов Р. А. Адміністративно – правове регулювання кредитно-модульної системи організації навчального процесу (в ВНЗ системи МВС) : дис. ... кандидата юр. наук / Бузунов Р. А. – Київ, 2007. – 216 с.
2. Завадський Й. С. Менеджмент : посібн. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – Т. 2. – 640 с.

3. Морган К. О. История Великобритании: Оксфордская история Великобритании [Электронный ресурс] / Кеннет О. Морган. – 2008. – 680 с. – Режим доступа : <http://www.e-reading.org.ua/book>
4. Gillard D. Education in England: a brief history [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.educationengland.org.uk/history
5. Edukation Akt, 1918 (Kew Richmond: Surrey) file:TW9 4DU [8 & 9 GEO. 5. CH. 39.], The National Arhives.
6. Bhattacharyya G. Cultural Education in Britain. From the Newbolt Report to the Curriculum [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.euppublishing.com/doi/abs/>
7. Employment of Women, Young Person and Children Act, 1920 (Kew Richmond: Surrey), file: TW9 4DU/ [10 & 11 GEO.5.], [CH. 65.] The National Arhives.
8. Edukation Akt, 1921 (Kew Richmond: Surrey), file: TW9 4DU/ [11&12 Geo. 5. Gh. 51.] The National Archives.
9. Universities of Oxford and Cambridge Act, 1923 (Kew Richmond: Surrey), file: TW9 4DU/ [13 & 14 GEO. 5. CH. 33.E] The National Archives.
10. Galton M, Simon B and Croll P, The ORACLE Report / Inside the primary classroom (London : Routledge and Kegan Paul, 1980). – 141 p.